

Теоретико-методичні основи оцінювання майнового стану підприємства

Статтю присвячено дослідженню сутності поняття «майновий стан підприємства» та обґрунтуванню організаційних аспектів і методичного інструментарію його оцінювання. З'ясовано, що в економічній літературі існують різні підходи як до визначення самого поняття «майновий стан», так і до методів його оцінки. На підставі вивчення існуючих підходів запропоновано визначати майновий стан підприємства як одну із ключових характеристик фінансового стану суб'єкта господарювання, що відображає розміщення, склад, структуру, динаміку і стан майна (активів) та капіталу (пасивів) підприємства, і змінюється з часом за рахунок впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. Встановлено, що технологія організації процесу оцінювання майнового стану суб'єктів господарювання передбачає виокремлення та послідовне виконання основних його етапів. Враховуючи зазначене, обґрунтовано алгоритм типової процедури оцінювання майнового стану підприємства на основі реалізації послідовних етапів: організаційно-підготовчого, основного (аналітичного) та заключного. Наведено перелік аналітичних робіт, притаманних кожному з етапів, послідовне виконання яких дозволить створити інформаційний ресурс (результативну інформацію), а саме сукупність якісних і кількісних показників, які характеризують майновий стан суб'єкта підприємницької діяльності. Одним із найважливіших питань під час здійснення оцінювання є обґрунтування методичного інструментарію аналізу майна підприємства та джерел його формування (капіталу). Узагальнення підходів науковців до методології оцінювання майнового стану суб'єктів господарювання дозволило вирізнити окремі напрями та обґрунтувати відповідні методичні способи й прийоми, комплексне використання яких дасть можливість створити якісне та об'єктивне інформаційне забезпечення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо виявлення резервів і покращення фінансово-майнового стану підприємства.

Ключові слова: майновий стан підприємства; оцінювання; майно; капітал; способи та прийоми аналізу.

Актуальність теми. Сучасному промислому підприємству в умовах жорсткої конкуренції та значної динамічності факторів зовнішнього середовища необхідно шукати способи та інструменти, що підвищують ефективність управління майном та капіталом суб'єкта господарювання, тому що це одна з головних умов його успішної діяльності. Від кількісного та якісного складу майна й джерел його формування залежить фінансовий стан підприємства, здатність до економічного зростання та стійкість до кризових явищ. Окрім цього, майновий стан суб'єкта підприємницької діяльності безпосередньо впливає на його взаємовідносини з контрагентами, кредиторами, інвесторами, співробітниками, споживачами та іншими учасниками господарських відносин.

Враховуючи зазначене, актуальності набувають питання удосконалення оцінювання майнового стану суб'єктів господарювання з метою формування якісної та своєчасної аналітичної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Це, в свою чергу, потребує визначення та обґрунтування організаційних аспектів, методичних підходів та системи показників, що враховують певні особливості майнового стану й забезпечують процес його оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спираються автори. Ґрунтовно окремі напрями аналізу майнового стану підприємства та відповідні методичні способи й прийоми розглянуто в роботах таких авторів: Ю.М. Тютюнник, С.В. Тютюнник, О.В. Єгорова, Л.О. Дорогань-Писаренко [6, 14, 15], Є.Є. Іонін [8], М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон [16], Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Л.А. Суліменко [17] та інших.

Аналіз наукових праць свідчить, що деякі вчені, розглядаючи теоретичні та прикладні аспекти оцінки (діагностики, експрес-діагностики) майнового стану підприємства, зосереджують увагу на визначенні показників стану та ефективності використання основних засобів. Так І.А. Бержанір до показників, що характеризують майновий стан підприємства, зараховує такі коефіцієнти: зносу основних засобів, придатності, оновлення, вибуття, приросту [2, с. 36]. Скриньковський Р.М. на основі проведених досліджень підсумовує, що ключовими бізнес-індикаторами (показниками) експрес-діагностики майнового стану підприємства (суб'єкта господарювання) є: коефіцієнти зносу, придатності, оновлення, вибуття; показники фондодідачі, фондомісткості, фондоозброєності, технічної озброєності; коефіцієнти інтенсивного, екстенсивного та інтегрального використання устаткування [12, с. 221].

Андросова О.Ф. здійснює аналіз майнового стану підприємств машинобудування на основі таких показників: валюта балансу, середня величина основних засобів, фондоозброєність та фондовіддача основних фондів, частка основних засобів в активах, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів, коефіцієнт мобільності активів [1, с. 119]. Захарова Н.Ю. зазначає, що основою здійснення оцінки майнового стану є формування агрегованого балансу, що дозволяє надати об'єктивну оцінку ситуації, що склалася на підприємстві стосовно джерел фінансування та відповідного складу активів [7, с. 190], а також розрахунок показників (коефіцієнтів), які характеризують виробничий потенціал підприємства: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів [7, с. 188]. На думку авторів статті, аналіз показників стану та ефективності використання основних засобів є одним із напрямів комплексного аналізу майнового стану підприємства, тому не доцільно обмежуватися розрахунком тільки цих показників.

Враховуючи зазначене, актуальними залишаються питання обґрунтування комплексного підходу до оцінювання майнового стану суб'єктів підприємницької діяльності з метою формування якісного та оперативного інформаційно-аналітичного підґрунтя для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо поліпшення як в цілому фінансового стану підприємства, так і майнового зокрема.

Мета статті полягає в дослідженні підходів та уточненні сутності поняття «майновий стан підприємства», а також в обґрунтуванні етапів та методичних підходів щодо його оцінювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливим з точки зору забезпечення ефективності процесів оцінювання майнового стану суб'єктів господарювання є розуміння змісту цього поняття як об'єкта оцінювання та управління. Дослідження наукових праць економічного спрямування свідчить про різні підходи вчених до трактування категорії «майновий стан підприємства», що зумовлює необхідність в уточненні та розкритті сутності цього терміна.

Так науковець Є.Є. Іонін поняття «майновий стан підприємства» трактує як здійснення підприємницької діяльності на основі поєднання економічної та юридичної складових відповідно до майнових прав і зобов'язань підприємства, утворених із сукупності його майна та його облікової політики [8, с. 18]. Щербина В.С. зазначає, що майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав та зобов'язань, що відображаються в бухгалтерському обліку його господарської діяльності [18, с. 202]. Низка авторів [14, с. 49–50; 15, с. 229] зазначає, що майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) і пасивів (власного капіталу та зобов'язань). Добикіна О.К. характеризує майнове положення підприємства через склад і стан активів, що є у власності та розпорядженні суб'єкта господарювання, і змінюється з часом за рахунок різних факторів, головними з яких є досягнуті за минулий період фінансові результати [5, с. 13]. Бержанір І.А. зазначає, що майновий стан підприємства можна розглядати як склад і співвідношення майнових прав та зобов'язань, що виникають у процесі управління майном, а також економічно та соціально впливають на внутрішню організацію і позиції підприємства у зовнішньому середовищі [2, с. 36]. Інша група авторів стверджує, що майновий стан підприємства – це цілісна система відображення майнових прав та зобов'язань підприємства, які утворюються та в подальшому формуються з огляду на розміщення та динаміку складу і структури активів і пасивів підприємства [12, с. 221].

Аналізуючи різні підходи вчених до трактування поняття «майновий стан підприємства», можна побачити, що більшість визначають його через склад і співвідношення майнових прав і зобов'язань суб'єкта господарювання, що відображаються в його обліковій політиці. Окремі автори трактують це поняття, поєднуючи правову і економічну характеристику майна підприємства. Існування такого підходу зумовлено тим, що поняття «майно» фактично належить до юридичної сфери, а також є невід'ємним від поняття самого підприємства. Так відповідно до п. 4 ст. 62 Господарського кодексу України (ГКУ) підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом [4]. Відповідно до п. 1 ст. 139 ГКУ майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне вираження, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [4]. Водночас похідні від поняття «майно» (майновий стан, майновий потенціал) є невід'ємною частиною мови економіки й активно використовуються в різних галузях економічної науки [11, с. 206].

Узагальнюючи наукові підходи, можемо запропонувати таке трактування досліджуваного поняття: майновий стан підприємства – це одна із ключових характеристик фінансового стану суб'єкта господарювання, що відображає розміщення, склад, структуру, динаміку та стан майна (активів) і капіталу (пасивів) підприємства, і змінюється з часом за рахунок впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Центральне місце у механізмі управління майновим станом господарюючих суб'єктів посідає процес його оцінювання. Оцінка майнового стану підприємства є одним з елементів всебічної оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання. Вона здійснюється за системою показників, моніторинг та аналіз яких уможливує запобігання негативним тенденціям і зменшення ризику банкрутства.

Більш глибоке розуміння технології організації процесу оцінювання майнового стану суб'єктів господарювання передбачає визначення та послідовне виконання основних його етапів. Аналіз економічної літератури щодо цього питання показав, що існують різні підходи до вирішення етапів оцінювання майнового стану підприємства. Так на думку Н.І. Горбаль та В.З. Борбулевич, процес оцінювання майнового стану здійснюється за допомогою таких послідовних етапів: 1) збирання та оброблення інформації; 2) вибір основних абсолютних та відносних економічних показників та їх еталонних значень; 3) вибір та застосування методів фінансово-економічного аналізу для оцінювання вибраних економічних показників; 4) формулювання висновків про ефективність роботи підприємства з урахуванням досягнутих значень економічних показників [3, с. 209]. Мізіна О.В. пропонує такі типові етапи процедури оцінювання ефективності використання майна підприємства: визначення сукупності параметрів, що підлягають оцінюванню; збір вихідних даних; розрахунок показників ефективності використання майна підприємства (основних та оборотних засобів) та аналіз їх змін; дослідження впливу змін ефективності використання майна підприємства на зміни його фінансового стану; розробка заходів щодо підвищення ефективності використання майна підприємства та прогнозна оцінка їх впливу [10, с. 189].

Група авторів [16, с. 75–76] виокремлює такі етапи аналізу майнового стану підприємства: 1) вертикальний і горизонтальний аналіз балансу підприємства; 2) загальна оцінка стану майна підприємства та його складових частин; 3) аналіз виробничого потенціалу підприємства; 4) основні показники оцінки майнового стану підприємства; 5) аналіз складу і динаміки мобільних (оборотних) коштів; 6) аналіз складу і динаміки необоротних активів; 7) аналіз коефіцієнтів структури активів; 8) аналіз ефективності використання майна підприємства. На думку авторів статті, названі етапи є напрямками аналізу майнового стану суб'єктів господарювання.

Аналіз та узагальнення наукових досліджень дозволяє запропонувати алгоритм типової процедури оцінювання майнового стану підприємства, який має містити декілька послідовних етапів та відповідних видів аналітичних робіт (рис. 1).

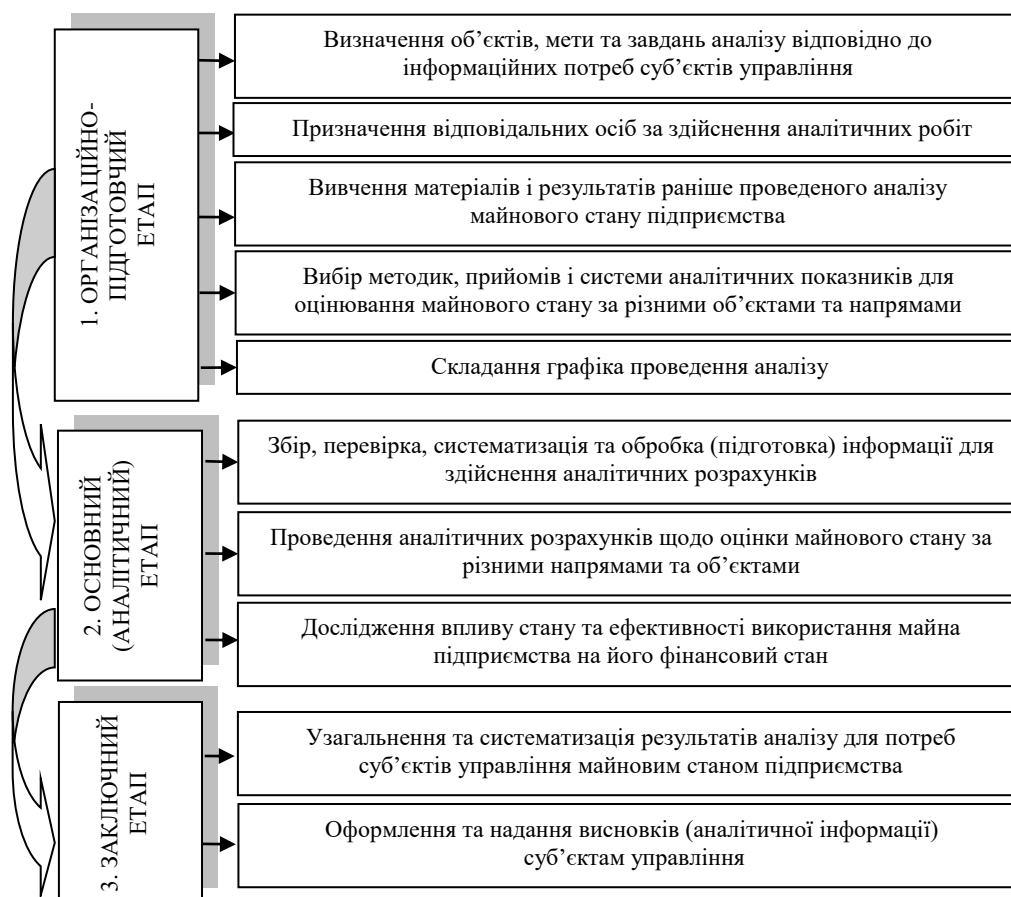

Рис. 1. Деталізація етапів здійснення аналітичної роботи під час оцінювання майнового стану підприємства (розроблено авторами)

Створення релевантного інформаційного забезпечення суб'єктів управління майновим станом забезпечується якісним виконанням аналітичних робіт на усіх етапах здійснення процесу оцінювання майна підприємства та джерел його формування. Невиконання або неякісне проходження хоча б одного

з етапів призводить до викривлення остаточного результату аналітичного забезпечення – результативної інформації, яка надходить до системи управління. На основі отриманої інформації суб'єкти управління здійснюють розробку заходів щодо підвищення ефективності формування та використання майна та капіталу (фінансових ресурсів) підприємства, а також прогнозну оцінку їх впливу на результативність його функціонування. Основною інформаційною базою аналізу майна та капіталу є бухгалтерська фінансова звітність, тобто система показників, що відображає майнове і фінансове становище підприємства на конкретну дату. Аналіз – функція, яка за допомогою аналітичних та економіко-математичних методів досліджує наявність, структуру, динаміку економічних показників, вивчає ефективність їх використання, розглядає вплив різних факторів на об'єкт дослідження.

Сьогодні оцінку майнового стану можуть здійснювати як внутрішні, так і зовнішні суб'єкти оцінювання. Функції внутрішньої оцінки майна та капіталу можуть бути реалізовані економічними відділами підприємства. Для проведення зовнішнього оцінювання майнового стану необхідно залучати незалежних експертів-оцінювачів із сертифікатом на право оцінки майна. Зауважимо, що оцінка майнового стану господарюючих систем становить інтерес як для внутрішніх користувачів, так і для зовнішніх. Одним із найважливіших питань під час здійснення аналітичних робіт є обґрунтування системи показників та методичного інструментарію аналізу майнового стану суб'єкта господарювання. Підходи до оцінювання майнового стану реалізуються через визначені методи. Для аналізу майнового стану підприємства у вітчизняній і зарубіжній практиці використовується безліч методик; порівняльний аналіз деяких з них наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнення методичних підходів до оцінювання майнового стану підприємства,
які наведено в економічній літературі

Об'єкт аналізу / джерело	Напрями (етапи) аналізу	Способи та прийоми аналізу
1	2	3
Майно підприємства, капітал (джерела формування майна) [6, с. 34–40]	<p>Основні напрями аналізу майна (активів):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз динаміки майна; 2. Аналіз складу та структури майна; 3. Розрахунок коефіцієнтів – відношень між окремими видами активів та джерелами їх формування; 4. Оцінка забезпеченості окремими видами активів (виробничими запасами, основними засобами, грошовими коштами тощо); 5. Аналіз оборотності окремих елементів майна; 6. Аналіз ефективності використання майна та його елементів. <p>Основні напрями аналізу джерел формування майна (капіталу):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз динаміки (в цілому та за видами); 2. Оцінка складу та структури капіталу; 3. Аналіз розподілу (фінансування різних видів активів); 4. Дослідження ефективності використання капіталу 	Горизонтальний та вертикальний аналіз; аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтний аналіз); порівняльний аналіз
Майновий стан підприємства [7, с. 185–189]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз складу, структури й динаміки майна та джерел формування капіталу на основі використання даних форми № 1 «Баланс» і шляхом побудови скороченого аналітичного балансу; 2. Аналіз коефіцієнтів зносу, оновлення та вибуття основних засобів 	Горизонтальний та вертикальний аналіз; коефіцієнтний аналіз; складання аналітичних балансів
Майновий стан підприємства [14, с. 45–90]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика складу, структури та динаміки активів і пасивів балансу; 2. Актив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз; 3. Пасив скороченого аналітичного балансу, його горизонтальний і вертикальний аналіз; 4. Аналіз необоротних активів; 5. Аналіз оборотних активів; 6. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу 	Побудова аналітичного балансу; горизонтальний та вертикальний аналіз; аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтний аналіз)
Майновий стан підприємства [16, с. 73–85]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вертикальний і горизонтальний аналіз балансу підприємства; 2. Загальна оцінка стану майна підприємства та його складових частин; 3. Аналіз виробничого потенціалу підприємства; 4. Основні показники оцінки майнового стану підприємства; 5. Аналіз складу і динаміки мобільних (оборотних) коштів; 6. Аналіз складу і динаміки необоротних активів; 7. Аналіз коефіцієнтів структури активів; 8. Аналіз ефективності використання майна підприємства 	Горизонтальний та вертикальний аналіз; складання аналітичного балансу; порівняльний аналіз; аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтний аналіз); факторний аналіз

Закінчення табл. 1

1	2	3
Майно підприємства, джерела формування капіталу підприємства [17, с. 213–230, 237–257, 263–273]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз структури та динаміки майна підприємства; 2. Аналіз стану та ефективності формування майна підприємства; 3. Оцінка рівня впливу на фінансовий стан підприємства основних засобів; 4. Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах; 5. Аналіз ефективності використання запасів; 6. Аналіз структури та динаміки джерел капіталу підприємства; 7. Аналіз стану та ефективності формування капіталу підприємства 	Горизонтальний (часовий) та вертикальний аналіз; порівняльний аналіз темпів зміни показників; аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтний аналіз); факторний аналіз; індексний аналіз
Майновий стан підприємства [9]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горизонтальний аналіз активних статей балансу, що ґрунтується на вивченні динаміки показників та визначенні їх абсолютних і відносних змін; 2. Вертикальний аналіз активних статей балансу, що вивчає структуру майна та причини його зміни; 3. Аналіз руху та технічного стану основних виробничих фондів; 4. Аналіз ефективності використання основних виробничих фондів; 5. Структура та динаміка оборотних активів за ступенем ліквідності; 6. Структура та динаміка оборотних коштів, розподілених за ступенем ризику вкладень 	Горизонтальний та вертикальний аналіз; аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтний аналіз); групування; факторний аналіз

Розглянуті в таблиці 1 підходи свідчать, що спільним для більшості авторів є визначення як основних прийомів аналізу майнового стану підприємства горизонтальний, вертикальний та коефіцієнтний аналізи. Окремими науковцями для здійснення оцінювання майна та капіталу пропонується використовувати трансформаційні інструменти аналізу, а саме складання скороченого (порівняльного, спрощеного) аналітичного балансу, який утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання (агрегування) в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей і доповнення його відповідними показниками структури, динаміки та структурної динаміки, що характеризують статику і динаміку майнового стану суб'єкта господарювання. Вчені М.В. Стельмах та М.Ф. Дейнека пропонують для аналізу майнового стану підприємства використовувати метод матричного балансу, на основі якого можливо відображати склад майна та джерела його формування на початок і кінець звітної періоду, а також давати інформацію щодо відхилень (різниць), тобто зміни майна та коштів підприємства. Вчені зазначають, що матричні баланси істотно розширюють як інформаційну базу, так і напрями та окремі аспекти аналізу майнового стану відповідно до завдань дослідження та суб'єктів аналізу [13, с. 289].

З метою формування якісного інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів управління майновим станом необхідно, за можливості, синтезувати всі наявні методичні підходи, з урахуванням чого в таблиці 2 вирізимо окремі напрями аналізу й відповідні методичні способи та прийоми.

Таблиця 2

Методичне забезпечення оцінювання майнового стану підприємства (складено авторами)

Основні напрями аналізу	Методичні способи та прийоми, їх характеристика	Результати застосування методів
1	2	3
Аналіз динаміки майна	Горизонтальний (часовий, динамічний) аналіз – полягає в порівнянні абсолютних величин за статтями балансу вартості активів за два і більше суміжних періоди, як правило, початок і кінець місяців, кварталів, років	Виявлення та оцінка позитивних і негативних ознак і тенденцій щодо змін у вартості й структурі окремих складових майна підприємства та причин цих змін
Аналіз складу та структури майна	Вертикальний (структурний) аналіз – за даними відносних величин здійснюється аналіз структури майна, тобто частки (відсотку) окремих його видів у загальній сумі розділів та в цілому за балансом	
Аналіз динаміки капіталу (джерел формування майна)	Горизонтальний (часовий, динамічний) аналіз – дозволяє проаналізувати капітал за горизонтальною динамікою, оцінити тенденції змін окремих елементів джерел фінансових ресурсів, визначити, як вони змінюються в абсолютному і відносному значеннях	Оперативне виявлення якісних і кількісних змін у динаміці, складі та структурі джерел формування майна з метою обґрунтування системи заходів щодо поліпшення фінансово-майнового стану підприємств
Аналіз складу та структури капіталу	Вертикальний (структурний) аналіз – за даними відносних величин здійснюється аналіз капіталу за структурою окремих розділів і статей пасиву балансу	

Закінчення табл. 2

1	2	3
Оцінка стану та ефективності формування майна	<p><i>Порівняльний аналіз темпів зміни показників</i> – окремі порівняння можуть свідчити про таке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – приріст необоротних (НА), оборотних (ОА) і в цілому активів (А): $\Delta НА / \Delta А > \Delta ОА / \Delta А$, нарощування потенціалу підприємства; – приріст середньорічної вартості активів (СВА) і чистого доходу (ЧД): $\Delta ЧД / ЧД > \Delta СВА / СВА$, ефективне використання активів; – приріст балансової (БВА) і первісної вартості активів (ПВА): $\Delta БВА / БВА > \Delta ПВА / ПВА$, поліпшення придатності активів; – інше 	Виявлення та оцінка ефективності використання активів, їх рентабельності, стабільності фінансового положення підприємства тощо
Аналіз стану, руху та ефективності використання основних засобів (ОЗ)	<p><i>Аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтів):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – аналіз технічного стану та руху ОЗ (коефіцієнт придатності, коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, частка активної частини основних засобів); – розрахунок ефективності використання ОЗ (фондовіддача, фондомісткість, фондоозброність); – визначення ступеня завантаження ОЗ (коефіцієнти інтенсивного, екстенсивного та інтегрального використання устаткування). <p><i>Порівняльний аналіз</i> – порівняння отриманих значень показників (коефіцієнтів) з базовим значенням (нормативом, планом, попереднім періодом тощо).</p> <p><i>Факторний аналіз</i> – виявлення впливу окремих факторів на зміну рівня результативних показників ефективності використання основних засобів</p>	Виявлення рівня впливу на фінансово-майновий стан підприємства ефективності використання, інтенсивності оновлення та функціонального стану основних засобів з урахуванням впливу зміни різних факторів
Аналіз розміщення фінансових ресурсів в оборотних активах	<p><i>Вертикальний та горизонтальний аналіз</i> – вивчення структури та динаміки оборотних активів за їх розміщенням у сферах постачання (виробничі запаси), виробництва і формування об'єктів діяльності (незавершене виробництво, готова продукція, товари), розрахунків (дебіторська заборгованість) і запасу грошових коштів (готівкові і безготівкові кошти).</p> <p><i>Порівняльний аналіз</i> – визначення відповідності фактичної наявності елементів оборотних активів їх нормативній потребі з метою виявлення їх нестачі або надлишку.</p> <p><i>Аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтів):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – визначення ефективності використання оборотних активів (коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження та тривалості одного обороту); – визначення ефективності використання окремих елементів оборотних активів: матеріальних запасів (матеріаловіддача, матеріаломісткість), дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості та тривалість обороту) тощо 	Виявлення змін у динаміці, складі та структурі оборотних активів; оцінка ступеня раціональності формування та використання окремих елементів оборотних активів, а також оцінка впливу оборотних активів на майновий стан
Аналіз рівня рентабельності майна та капіталу	<p><i>Аналіз відносних величин інтенсивності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розрахунок показників рентабельності майна та його складових (рентабельність активів, рентабельність використання основних засобів, рентабельність використання оборотних активів тощо); – визначення показників рентабельності використання капіталу підприємства та його складових (рентабельність капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність залученого капіталу), а також періоду їх окупності. <p><i>Факторний аналіз</i> – виявлення впливу окремих факторів на зміну рівня показників рентабельності майна та капіталу</p>	Забезпечують оцінювання ефективності управління майновим станом підприємства за співвідношенням отриманого ефекту (прибутку) і вартості витрачених ресурсів та джерел їх формування

Комплексне використання запропонованого методичного інструментарію забезпечить створення повної та достовірної аналітичної інформації, яка буде відображати всі аспекти майнового стану суб'єкта господарювання і дасть можливість виявляти резерви та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо покращення фінансово-майнового стану підприємства.

Результатом здійснення всіх етапів процедури оцінювання майнового стану підприємства є інформаційний ресурс (результативна інформація), а саме сукупність якісних і кількісних показників, які характеризують майновий стан суб'єкта підприємницької діяльності та є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Кожний показник, отриманий в аналітичній підсистемі, має певний зміст і значення для системи управління. Водночас для системи управління важливе їх комплексне використання, яке забезпечує всебічне й об'єктивне дослідження майнового стану господарюючого суб'єкта. Кількість показників може змінюватися через їх диференціацію (інтеграцію) залежно від цілей і змісту управлінського процесу, глибини вивчення відповідних об'єктів та процесів.

Безперечно, що для грамотної оцінки майнового стану суб'єкта господарювання слід враховувати особливості сфери його діяльності. Наприклад, для промислового виробництва характерна велика кількість необоротних активів, на які витрачається значна частина капіталу. У той же час для підприємств торгівлі характерна досить низька частка основних засобів в активах.

Під час визначення загальної оцінки майнового стану підприємства слід брати до уваги також форму власності суб'єкта господарювання на земельну ділянку, її розмір та умови користування [17, с. 230].

В сучасних умовах, яким притаманна цифровізація всіх бізнес-процесів, під час проведення аналітичних розрахунків щодо майнового стану суб'єктів господарювання необхідно використовувати програмне забезпечення, що дасть змогу автоматизувати та прискорити процес обробки масиву даних. При цьому доцільно використовувати послідовність взаємопов'язаних та простих за складом показників таблиць, сукупність яких дасть достатньо повну характеристику майнового стану підприємства.

Зокрема, одним із важливих загальних ІТ-засобів, що формує програмний компонент аналітичного забезпечення управління розвитком підприємства, є MS Excel, який містить потужний вбудований пакет аналізу даних. Засоби MS Excel надають широкі можливості щодо групування, аналізу та обробки інформації, побудови моделей та трендів, визначення впливу факторів на зміну показників. Повне використання можливостей зазначеного програмного забезпечення надає широкі можливості для керівників та аналітиків підприємства [19, с. 26].

Отже, оцінювання майнового стану підприємства – це багатосторонній процес, що потребує збору, обробки та аналізу великої кількості даних. Якість сформованої інформаційної бази залежить від комплексного використання методичних інструментів аналізу та цілеспрямування тематичної організації аналітичних досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження сутності, організаційних та методичних аспектів оцінювання майнового стану підприємства дозволили сформулювати уточнене визначення досліджуваного терміна, обґрунтувати послідовність етапів та відповідних видів робіт щодо організації процесу оцінювання, а також визначити окремі напрями та обґрунтувати відповідні методичні способи та прийоми аналізу майна і джерел його формування.

У процесі дослідження було встановлено, що для оцінки майнового стану підприємства використовують методи читання та аналізу фінансової звітності, які є аналітичним інструментарієм реалізації мети і завдань аналізу. На практиці до таких методів належать горизонтальний (динамічний) і вертикальний (структурний) аналіз, аналіз відносних величин інтенсивності (коефіцієнтів), порівняльний і факторний аналіз. Під час аналізу реалізується перехід від загального ознайомлення зі станом майна та капіталом суб'єкта господарювання до виявлення впливу факторів на їх характеристики і до узагальнення результатів аналізу як кінцевих висновків і рекомендацій. За результатами аналізу слід вивчити причини негативних тенденцій у стані та динаміці активів і пасивів, розробити заходи щодо поліпшення їх використання та оптимізації майнового стану підприємства.

Перспективи подальших досліджень знаходяться у сфері конкретизації методичних інструментів та відповідних систем показників за окремими об'єктами та напрями формування аналітичного забезпечення управління майновим станом суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури:

1. Андросова О.Ф. Оцінка динаміки змін показників майнового стану та управління корпоративною культурою підприємств машинобудування / О.Ф. Андросова // Економічний простір. – 2019. – № 144. – С. 116–124.
2. Бержанір І.А. Діагностика майнового стану підприємства / І.А. Бержанір // Вісник Донецького національного університету. Серія : Економіка і право. – 2015. – № 1. – С. 35–38.
3. Горбаль Н.І. Процесний підхід щодо оцінювання майнового стану підприємства / Н.І. Горбаль, В.З. Борбулевич // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 727. – С. 205–210.

4. Господарський кодекс України : Кодекс № 436-15 від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon3.rada.gov.ua>.
5. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О.К. Добикіна, В.С. Рижиков, С.В. Касьянюк та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
6. Єгорова О.В. Економічний аналіз : навч. посіб. / О.В. Єгорова, Л.О. Дорогань-Писаренко, Ю.М. Тютюнник. – Полтава : РВВД ПДАА, 2018. – 290 с.
7. Захарова Н.Ю. Оцінка майнового стану підприємств в системі забезпечення фінансового менеджменту / Н.Ю. Захарова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2018. – № 2 (37). – С. 181–191.
8. Іонін Є.Є. Оцінка майнового стану підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Є.Є. Іонін. – Донецьк, 2007. – 35 с.
9. Матросова С.В. Роль аналізу імущественного состояния предприятия в управлении / С.В. Матросова, Н.В. Рейхерт // Управление экономическими системами : электронный научный журнал. – 2013. – № 9 (57) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.elibrary.ru/contents.asp?issueid=1215756>.
10. Мізіна О.В. Інструментарій оцінки ефективності використання майна підприємства / О.В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ. Серія : Економічна. – 2012. – Вип. 41. – С. 188–195.
11. Романчук К.В. Змістове наповнення понять «майно», «активи» в національній обліковій практиці / К.В. Романчук // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2012. – № 1. – С. 206–211.
12. Скриньковський Р.М. Експрес-діагностика майнового стану підприємства / Р.М. Скриньковський, Ж.В. Семчук, Н.М. Коваль // Бізнес Інформ. – 2015. – № 11 (454). – С. 220–225.
13. Стельмах М.В. Методичні аспекти оцінки майнового стану підприємства / М.В. Стельмах, М.Ф. Дейнека // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу ТНЕУ. – 2009. – Вип. 4. – С. 287–290.
14. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Ю.М. Тютюнник, Л.О. Дорогань-Писаренко, С.В. Тютюнник. – Полтава : Астроя, 2020. – 434 с.
15. Тютюнник Ю.М. Динаміка показників оцінювання майнового стану сільськогосподарських підприємств Полтавської області / Ю.М. Тютюнник, С.В. Тютюнник // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – Вип. 1, Т. 1. – С. 229–234.
16. Лучко М.Р. Фінансовий аналіз : навч. посібник / М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 304 с.
17. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Л.А. Суліменко. – 5-те вид., доп. – Житомир : ПП «Рута», 2012. – 609 с.
18. Щербина В.С. Господарське право : підручник / В.С. Щербина. – 4-те вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
19. Orlova K. Analytical support for enterprise's development management under conditions of economy digitalization / K.Orlova, N.Ovander // Economics, Management and Sustainability. – 2019. – Vol. 4, № 2. – P. 21–29.

References:

1. Androsova, O.F. (2019), «Ocinka dynamiky zmin pokaznykiv majnovogo stanu ta upravlinnja korporatyvnoju kul'turoju pidpryjemstv mashynobuduvannja», *Ekonomichnyj prostir*, No. 144, pp. 116–124.
2. Berzhanir, I.A. (2015), «Diagnostyka majnovogo stanu pidpryjemstva», *Visnyk Donec'kogo nacional'nogo universytetu, Serija Ekonomika i pravo*, No. 1, pp. 35–38.
3. Gorbal', N.I. (2012), «Procesnyj pidhid shhodo ocinjuvannja majnovogo stanu pidpryjemstva», *Menedzhment ta pidpryjemstvo v Ukraїni: etapy stanovlennja i problemy rozvytku*, No. 727, pp. 205–210.
4. *Gospodars'kyj kodeks Ukraїny*, Kodeks No. 436-15 vid 16.01.2003 r., [Online], available at: <https://zakon3.rada.gov.ua>
5. Dobykina, O.K., Ryzhykov, V.S. and Kas'janjuk, S.V. et al. (2007), *Potencial pidpryjemstva: formuvannja ta ocinka, navch. posib.*, Centr uchbovoi' literatury, K., 208 p.
6. Jegorova, O.V., Dorogan'-Pysarenko, L.O. and Tjutjunyk, Ju.M. (2018), *Ekonomichnyj analiz, navch. posib.*, RVVD PDAA, Poltava, 290 p.
7. Zaharova, N.Ju. (2018), «Ocinka majnovogo stanu pidpryjemstv v systemi zabezpechennja finansovogo menedzhmentu», *Zbirnyk naukovykh prac' Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu (ekonomichni nauky)*, No. 2 (37), pp. 181–191.
8. Ionin, Je.Je. (2007), «Ocinka majnovogo stanu pidpryjemstv», Abstract of D.Sc. dissertation, spec. 08.00.08 «Groshi, finansy i kredyt», Donec'k, 35 p.
9. Matrosova, S.V. and Reikhert, N.V. (2013), «Rol' analiza imushchestvennogo sostoyaniya predpriyatiya v upravlenii», *Upravlenie ekonomicheskimi sistemami: elektronnyi nauchnyi zhurnal*, No. 9 (57), [Online], available at: <https://www.elibrary.ru/contents.asp?issueid=1215756>
10. Mizina, O.V. (2012), «Instrumentarij ocinky efektyvnosti vykorystannja majna pidpryjemstva», *Naukovi prac'i DonNTU, Serija Ekonomichna*, Issue 41, pp. 188–195.
11. Romanchuk, K.V. (2012), «Zmistove napovnennja ponjat' «majno», «aktyvy» v nacional'nij oblikovij praktyci», *Visnyk Donbas'koi' derzhavnoi' mashynobudivnoi' akademii'*, No. 1, pp. 206–211.
12. Skrynkovs'kyj, R.M. and Koval', N.M. (2015), «Ekspres-diagnostyka majnovogo stanu pidpryjemstva», *Biznes inform*, No. 11 (454), pp. 220–225.
13. Stel'mah, M.V. and Dejneka, M.F. (2009), «Metodychni aspekty ocinky majnovogo stanu pidpryjemstva», *Ekonomichnyj analiz, zb. nauk. prac' kaf. ekon. analizu TNEU*, Issue 4, pp. 287–290.

14. Tjutjunnyk, Ju.M., Dorogan'-Pysarenko, L.O. and Tjutjunnyk, S.V. (2020), *Finansovij analiz*, navch. posib., AstraJa, Poltava, 434 p.
15. Tjutjunnyk, Ju.M. and Tjutjunnyk, S.V. (2010), «Dynamika pokaznykiv ocinjvannja majnovogo stanu sil'skogospodars'kyh pidpryjemstv Poltav'skoi' oblasti», *Naukovi praci Poltav'skoi' derzhavnoi' agrarnoi' akademii'*, Issue 1, Vol. 1, pp. 229–234.
16. Farion, A.I., Luchko, M.R. and Zhukevych, S.M. (2016), *Finansovij analiz*, navch. posib., TNEU, Ternopil', 304 p.
17. Cal-Calko, Ju.S., Moroz, Ju.Ju. and Sulimenko, L.A. (2012), *Finansovij analiz*, pidruchnyk, 5th ed., dop., PP «Ruta», Zhytomyr, 609 p.
18. Shherbyna, V.S. (2009), *Gospodars'ke pravo*, pidruchnyk, 4th ed., pererob. i dop., Jurinkom Inter, K., 640 p.
19. Orlova, K. and Ovander, N. (2019), «Analytical support for enterprise's development management under conditions of economy digitalization», *Economics, Management and Sustainability*, Vol. 4, No. 2, pp. 21–29.

Мельник Тетяна Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин Державного університету «Житомирська політехніка».

<http://orcid.org/0000-0002-1743-0264>.

Наукові інтереси:

- аналітичне забезпечення системи управління в умовах цифровізації економіки;
- контролювання діяльності підприємства.

E-mail: melnyktanya09@gmail.com.

Свірко Світлана Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

- сталий розвиток суб'єктів господарювання в сучасних економічних умовах;
- інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2021.